

УДК 378.014(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-2-3>

Володимир ЗУЙКОВ,
orcid.org/0009-0001-7858-8997
магістр історії та археології,
викладач

Куп'янського автотранспортного фахового коледжу
(Куп'янськ, Харківська область, Україна) zujkovvolodimir@gmail.com

ВПЛИВ РЕФОРМАЦІЇ НА РОЗВИТОК ОСВІТНІХ ІНСТИТУЦІЙ В ЄВРОПІ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

У статті доведено, що Реформація – важлива суспільно-політична й культурна подія модерної історії, яка мала глибокі наслідки для розвитку освітніх інституцій. Зважаючи на це, мета статті – розкрити вплив Реформації на розвиток освітніх інституцій в Європі та з'ясувати, як Реформація сприяла підвищенню якості й доступності освіти в європейських школах та університетах. Проаналізовано вплив Реформації на розвиток освітніх інституцій в Європі та доведено, що вона призвела до значних змін у їхній структурі та навчальних програмах. У статті також розкрито вплив Реформації на шкільну програму в європейських школах. Доведено, що найсуттєвішою зміною став акцент на вивченні Святого Письма рідною мовою. Також обґрунтовано відхід від традиційної навчальної програми й поширення практичної освіти. Детально описано зміни й у методиці навчання, а саме застосування індивідуального навчання, самостійної роботи та активних методів навчання (діалог, дебати, дискусії). З'ясовано, що під час Реформації з'являється багато нових освітніх інституцій. Окреслено причини їх заснування, зокрема необхідність проведення релігійної реформи, інтелектуальне оновлення та підготовка вчених, сприяння національній або регіональній ідентичності, збільшення попиту на освіту, винахід книгодрукування. Позитивні зміни стосувалися використання національних мов у процесі навчання, розширення освітніх можливостей, поширення освіти для дівчат, модернізації навчальних програм, удосконалення методів навчання, формування критичного мислення в здобувачів, поширення наукових досліджень у різних галузях. Доведено, що освітні інституції були ключовими рушійними силами інтелектуального, культурного та соціального прогресу західноєвропейської цивілізації. Реформація сприяла формуванню європейської ідентичності та позитивно вплинула на освіту в Європі.

Ключові слова: Реформація, університет, протестантизм, академічна свобода, методи навчання.

Volodymyr ZUIKOV,
orcid.org/0009-0001-7858-8997
Master of History and Archaeology,
Lecturer
Kupyansky motor vehicle college
(Kupyansk, Kharkiv region, Ukraine) zujkovvolodimir@gmail.com

THE INFLUENCE OF THE REFORMATION UPON THE DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN MEDIEVAL

The article proves that the Reformation is an important social, political, and cultural phenomenon of modern history and it has significant impact upon the development of educational institutions in Europe. Considering this, the aim of the article is to reveal the impact of Reformation upon the development of various educational institutions in Europe and find out the role of Reformation in enhancing the quality and accessibility of education in European schools and universities. The impact of the Reformation was analyzed and it was proved that it caused significant changes within the structure and content of educational process. The article explains the importance of the reformation ideas upon the school education as well. It was uncovered that the most considerable change related to learning of the Bible using the native language. The authors substantiated the transit from traditional educational program to practical training. The changes of methodology concerned the introduction of individual learning, independent learning, and the use of active methods such as dialogues, debates, and discussions. It was found that new educational institutions appeared during the Reformation. The reasons included: the necessity to conduct religious reforms; intellectual renovation and training of scholars; formation of national and religious identity; increasing the popularity of education; and invention of book printing. The positive changes of the Reformation were the following: the use of national languages within the educational process; extension of educational possibilities; popularization of education among girls; modernization of educational programs; improvement of method of learning; formation of critical thinking among students, conducting of researches in different scientific field. It was proved that educational institutions were the key facilities to provide intellectual, cultural, and social progress of western

European civilization. And the Reformation contributed to formation of European identity and affected the education system of Europe positively.

Key words: *Reformation, university, Protestantism, academic freedom, teaching methods.*

Постановка проблеми. Реформація – важлива суспільно-політична й культурна подія модерної історії, яка поряд із великими географічними відкриттями, епохою Відродження, появою книгодрукування здійснила значний вплив на західноєвропейську цивілізацію (Грушева, Черкасов, 2021). По-перше, вона супроводжувалася радикальними перетвореннями соціальних, економічних і політичних систем на теренах сучасної Європи, означаючи перехід від Середньовіччя до Нового часу (van Niekerk, 2020). По-друге, утвердження протестантизму як основної гілки християнства мало глибокі культурні наслідки, вплинувши на розвиток мистецтва, літератури та музики (Tröhler, 2021). По-третє, увага реформаторів до освіти мала тривалий вплив на європейське суспільство, сприяючи появі більш грамотного й освіченого населення та духовному, інтелектуальному й моральному розвитку особистості. Крім того, Реформація також пов'язана з науковою революцією, оскільки протестантські мислителі наголошували на важливості розуму й спостережливості для розуміння духовних і світських питань. Цей інтелектуальний зсув заклав основу наукового прогресу XVII століття. Так, заохочення релігійної та інтелектуальної свободи позитивно вплинуло на створення наукового середовища, де вчені мали можливість досліджувати нові ідеї, не боячись релігійних переслідувань.

У цьому контексті не можна не згадати вплив Реформації на розвиток освітніх інституцій в Європі, що призвело до значних змін у їхній структурі та навчальних програмах. Протестантські реформатори підкреслювали важливість освіти для всіх, заохочували грамотність і вивчення Святого Письма (Sutri, Putrawan, 2021). Як наслідок, усе більше уваги приділялося вивченню мов, особливо грецької та івриту, щоб краще зрозуміти Біблію мовами оригіналу. Реформація також заохочувала вивчення таких предметів, як теологія, філософія та право, оскільки протестантські лідери прагнули виховувати духовенство та мирян у руслі своїх переконань. Крім того, Реформація призвела до створення на протестантських територіях нових університетів, які часто поширювали освіту на основі протестантських принципів (Tröhler, 2021). Ці зміни сприяли перетворенню університетів на центри навчання, які були більш доступними для ширшого кола людей і відігра-

вали ключову роль в інтелектуальному та культурному розвитку того часу.

Аналіз досліджень. Реформація – важливий аспект сучасних наукових розвідок українських і зарубіжних дослідників у таких галузях, як історія, педагогіка, культура та релігієзнавство. Так, Т. Грушева та С. Черкасов, досліджуючи ідеї протестантизму, зазначають, що спостерігається чіткий вплив часів Реформації на сучасність (Грушева, Черкасов, 2021). В. Карпентієра (Carpentier, 2019), Д. де ла Круа та П. Моролта (de la Croix, Morault, 2022) детально описали діяльність університетів у часи Реформації та проаналізували вплив протестантських ідей на модернізацію європейської освіти. А. Матикевич-Влодарська досліджувала діяльність ініціатора реформаторського руху Мартіна Лютера (нім. *Martin Luther*) та окреслила вплив його ідей на розвиток гуманітарної політики Європи (Matykievicz-Włodarska, 2022). Розвиток теологічного вчення та релігійна реформа в Європі вивчалися в роботах К. Атвуда (Atwood, 2021), Дж. Елліота (Elliott, 2021), О'Майлі (O'Malley, 2019) та Р. Стерна (Stern, 2020). Особливу увагу треба звернути на розвідки А. Гудгінса, який висвітлював гендерну політику реформаторів та доступ до освіти для жінок в європейських освітніх установах (Hudgins, 2023).

Також важливими є дослідження Д. Трєохлера (Tröhler, 2021) та Р. Хорлахера (Tröhler, Horlacher, 2019), які детально проаналізували спадок Реформації в Європі та вплив реформаторських ідей на становлення сучасної західноєвропейської цивілізації. Ф. ван Нієкерк (Niekerk, 2020) окреслив зв'язок між реформаторським вченням та науковою революцією, яка сприяла розвитку освіти й науки в європейських університетах XVI–XVII століття. Проте варто зауважити, що тема Реформації недостатньо розкрита українськими дослідниками. Зважаючи на той факт, що Реформація сприяла поширенню гуманістичних ідей в суспільстві, призвела до значних зрушень у релігійній освіті, спонукала до поширення книгодрукування, зумовила появу нових можливостей для популяризації знань, можна стверджувати й про її вплив на формування освітнього середовища в Україні та зміцнення її культурного потенціалу в реформаційний період. З огляду на це, важливість вивчення впливу Реформації на розвиток освітніх інституцій в Європі не викликає сумнівів.

Мета статті – розкрити вплив Реформації на розвиток освітніх інституцій в Європі та з'ясувати, як Реформація сприяла підвищенню якості й доступності освіти в європейських школах та університетах.

Виклад основного матеріалу. Освіта відіграла вирішальну роль у протестантській Реформації, уможлививши її подальший розвиток та процвітання. Навіть більш ранні прихильники релігійної реформи, такі як вальденси та гусити, визнавали важливість освіти для передачі релігійних цінностей (Atwood, 2021). Австрійські дослідники Д. Трехлер та Р. Хорлачер наголошують, що «історія Реформації – це історія заснування шкіл» (Tröhler, Horlacher, 2019: 31). Так, історичні записи XVI століття документують значне збільшення кількості шкіл та інших освітніх інституцій по всій Європі під час Реформації (Stern, 2020), що включає створення початкових, середніх шкіл та університетів (de la Croix, Morault, 2022). Це пов'язують також із тим, що у творах ключових діячів Реформації, таких як Мартін Лютер і Жан Кальвін (фр. *Jean Calvin*), підкреслюється важливість освіти. Мартін Лютер, наприклад, виступав за обов'язкову освіту для всіх дітей, що зумовило створення численних шкіл у німецькомовних країнах (Stern, 2020). Водночас Жан Кальвін зробив значний внесок в європейську освіту, заснувавши Женевський університет (фр. *Université de Genève*) у 1559 році (Carpentier, 2019). Він пропагував загальну освіту, підтримуючи розвиток початкових та середніх шкіл, а також вважав, що навчальна програма повинна обов'язково включати теологію, гуманітарні та природничі науки (Tröhler, 2021). Варто зазначити, що освітня філософія Жана Кальвіна наголошувала на необхідності інтелектуального розвитку на основі моральних та релігійних норм (Лавренюк, 2023). Його модель вплинула на освітні системи в протестантських регіонах Європи, зокрема в Швейцарії, Нідерландах, Німеччині та Франції.

Реформатори вважали, що всі християни повинні вміти самостійно тлумачити Біблію (Sutri, Putrawan, 2021), а освіту розглядали як засіб протидії забобонам. Також вони прагнули сприяти більш раціональному та інформованому підходу до релігії й життя. Водночас освіта вважалася дієвим інструментом поширення морально-етичних цінностей (Matykievicz-Włodarska, 2022). Таке ставлення до освіти було обумовлене вірою реформаторів у її важливість із релігійних, моральних і соціальних причин. Вони вважали, що освіта сприяла не лише просвітництву, але й була знаряддям суспільних реформ.

Проаналізуємо вплив Реформації на шкільну програму в європейських школах (рис. 1).

Найсуттєвішою зміною став акцент на вивченні Святого Письма, а надалі в школах почали навчати учнів читати й розуміти Біблію рідною мовою. Необхідно зазначити, що в школах почали вивчати такі мови, як латинська, грецька та іврит, які були необхідні для розуміння оригінальних текстів Біблії (Sutri, Putrawan, 2021). Це означало відхід від традиційної навчальної програми, яка більше зосереджувалася на латині як мові навчання та науки. Релігійне навчання стало центральною частиною навчальної програми в протестантських школах, зосереджуючись на викладанні принципів протестантської віри (Schipper, 2020). Попри те, що вивчення класичних мов залишалось важливим, відбувся певний рух у напрямі більш гуманістичного підходу до освіти. Це передбачало вивчення літератури, історії та філософії з різних джерел, а не лише класичних текстів (Tröhler, Horlacher, 2019).

Протестантські реформатори наголошували на важливості практичної освіти, особливо це стосувалося математики, природничих наук та професійної підготовки (Ehlers et al., 2019). Крім того, Реформація зумовила певні зміни й у методиці навчання. Так, було наголошено на важливості індивідуального навчання, а вчителів вважали важливими порадиниками й наставниками, а не просто інструкторами (Schipper, 2020). Варто зауважити, що хоча освіта для дівчат була все ще

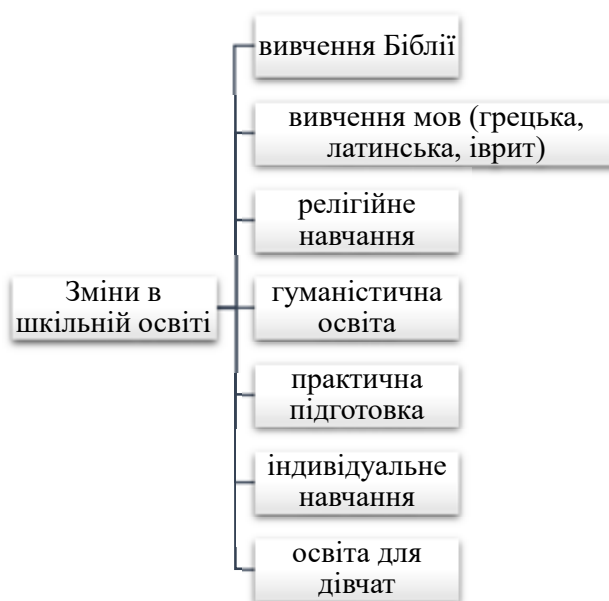

Рис. 1. Основні зміни в шкільній освіті Європи під впливом Реформації

Джерело: розроблено автором

обмеженою, під час Реформації було створено кілька шкіл спеціально для дівчат (Hudgins, 2023).

Також Реформація вплинула на європейську вищу освіту, що призвело до заснування нових університетів і реформування наявних на протестантських принципах (O'Brien et al., 2022). У 1517 році в Європі існувало кілька вищих освітніх інституцій, хоча концепція університетів, якими ми їх знаємо сьогодні, ще розвивалася. Деякі оцінки свідчать про те, що до Реформації в Європі існувало від 50 до 100 закладів вищої освіти. Ці інституції були розташовані переважно у великих містах і часто були пов'язані з католицькою церквою (Carpentier, 2019). Вони зосереджувалися на теології, філософії, праві, медицині й гуманітарних науках та відігравали вирішальну роль в інтелектуальному й культурному житті середньовічної Європи (de la Croix, Morault, 2022). У таблиці 1 представлено найбільші університети, які існували в Європі до Реформації і які згодом стали провідними центрами протестантської освіти.

Під час Реформації університети стали центрами інтелектуальних і теологічних дебатів, де науковці та богослови дискутували про природу Церкви, авторитет Папи та тлумачення Святого Письма (Sutri, Putrawan, 2021). Крім того, такі дебати сприяли вдосконаленню методики викладання у вищій школі та урізноманітненню педа-

гогічних підходів до викладання в університеті (Carpentier, 2019). Водночас зазначається, що університет був місцем цензури, а теологічні факультети часто об'єднували однодумців, які активно протидіяли поширенню протестантизму та сприяли просуванню католицького вчення (Becker et al., 2021).

Так, наприклад, Гайдельберзький університет Рупрехта-Карла відіграв важливу роль під час Реформації в Німеччині як центр реформістських ідей, ставши центром гуманізму. Вчені-гуманісти в Гайдельберзі, такі як Йоганнес Ройхлін (нім. *Johannes Reuchlin*) і Філіп Меланхтон (нім. *Philipp Melancthon*), сприяли вивченню грецьких і єврейських текстів, що, своєю чергою, популяризувало реформаторські ідеї епохи. Останній, відомий як «наставник Німеччини», глибоко вплинув на освіту в Європі та відіграв ключову роль у пропагуванні ідеї поєднання гуманістичних принципів із принципами Реформації. Також Філіп Меланхтон був автором кількох підручників, виступав за обов'язкову освіту, підвищення якості підготовки вчителів шкіл та створення стандартизованих навчальних програм, які впроваджувалися в протестантських регіонах. Його зусилля щодо реформування освіти заклали основу для сучасних національних освітніх систем, основною ідеєю яких було створення умов у закладі освіти для всебічного розвитку учнів (Котляров, 2019; Purvis,

Таблиця 1

Університети, які існували в Європі до 1517 року

Назва університету	Заснування	Факультети/спеціальності
Паризький університет (фр. <i>Université de Paris</i>)	XII століття Франція	Теологічний та медичний факультети, факультет канонічного права, гуманітарний факультет (філософія, логіка, граматики, риторика)
Оксфордський університет (англ. <i>University of Oxford</i>)	XII століття Англія	Теологічний факультет, факультети канонічного та цивільного права, медичний факультет, гуманітарний факультет (логіка, філософія, риторика)
Кембриджський університет (англ. <i>University of Cambridge</i>)	XIII століття Англія	Теологічний факультет, факультет канонічного й цивільного права, медичний та гуманітарний факультети
Гайдельберзький університет (нім. <i>Universität Heidelberg</i>)	1386 рік Німеччина	Теологічний, правничий, медичний, філософський факультети
Віттенберзький університет (нім. <i>Universität Wittenberg</i>)	1502 рік Німеччина	Теологічний (християнська теологія та історія церкви), правничий (канонічне й цивільне право), медичний (анатомія, фізіологія, фармакологія), гуманітарний факультети (логіка, метафізика, етика, філософія)
Базельський університет (нім. <i>Universität Basel</i>)	1460 рік Швейцарія	Теологічний, правничий, медичний, філософський факультети
Тюбінгенський університет Еберхарда Карла (нім. <i>Eberhard Karls Universität Tübingen</i>)	1477 рік Німеччина	Теологічний, правничий, медичний, філософський факультети
Віденський університет (нім. <i>Universität Wien</i>)	1365 рік Австрія	Теологічний, правничий, медичний, філософський факультети

Джерело: складено автором за (Carpentier, 2019; de la Croix, Morault, 2022).

2021). Щодо Гайдельберзького університету, то згодом він перетворився на перший центр поширення лютеранства в Німеччині після того, як курфюрст Пфальцу Фрідріх III Побожний (нім. *Friedrich III. der Fromme*) прийняв лютеранство та зробив Гайдельберг осередком реформатської віри (Carpentier, 2019). Віттенберзький університет – найбільш відомий тим, що це університет, де Мартін Лютер викладав теологію і де в 1517 році відбулося оприлюднення ним 95 тез. Ще однією важливою фігурою у Віттенберзькому університеті був Філіп Меланхтон, який брав участь у складанні Аугсбурзького сповідання – першого офіційного оприлюднення доктрини лютеранства (Stern, 2020). Віттенберзький університет запровадив освітні реформи під впливом гуманізму. У навчальній програмі наголошувалося на вивченні класичних мов, літератури та філософії, що відображало спрямованість гуманізму на повернення до джерел стародавньої мудрості (O'Malley, 2019).

Оксфорд зіграв важливу роль у формуванні ідей основних діячів англійської Реформації. Наприклад, Джон Вікліф (англ. *John Wycliffe*), ранній критик католицької церкви, був пов'язаний з Оксфордом (de la Croix, Morault, 2022). Учені Оксфордського університету сприяли перекладу Біблії англійською мовою, що стало ключовим моментом у поширенні протестантизму в Англії (Elliott, 2021). Тюбінгенський університет був одним із перших університетів, який мав власну друкарню, засновану на початку XVI століття. Друкарня відіграла вирішальну роль у поширенні ідей Реформації та наукових праць, створених в університеті. Крім того, в університеті було реалізовано освітні реформи під впливом гуманізму та Реформації (de la Croix, Morault, 2022). Навчальний план було переглянуто, щоб зосередити увагу здобувачів на класичних мовах, літературі та філософії, що відображає гуманістичні ідеали того часу.

Під час Реформації з'являється багато нових освітніх інституцій, низка з яких були засновані без Папської булли (лат. *bullae pontificales*), часто як частина протестантського руху (напр. Марбурзький університет імені Філіпа (нім. *Philipps-Universität Marburg*), Єнський університет (нім. *Universität Jena*), Гіссенський університет (нім. *Universität Gießen*). Ці університети значно вплинули на поширення протестантизму та пропаганду нових ідей (Tröhler, 2021).

Аналіз наукових джерел надав можливість окреслити низку причин заснування нових освітніх інституцій в Європі в XVI столітті, а саме:

1) Існувала об'єктивна необхідність здійснення релігійної реформи для просування протестантської освіти. Європейські правителі прагнули створити інституції, які відповідали б їхнім релігійним переконанням і могли б готувати служителів і вчених для нових протестантських церков (Sutri, Putrawan, 2021); 2) Оскільки університети розглядалися як центри навчання та інновацій, то створення нових навчальних закладів сприяло інтелектуальному оновленню й підготовці вчених, які могли б кинути виклик традиційним підходам до здійснення наукових досліджень (Matykiewicz-Włodarska, 2022; Tröhler, 2021); 3) Створення нових університетів або реформування вже наявних розглядалося як спосіб закріпити культурне й інтелектуальне домінування в політичній і культурній конкуренції між католиками та протестантами, а також сприяти національній або регіональній ідентичності (Surya, Fikriya, 2022); 4) В епоху Реформації попит на освіту збільшувався, особливо серед середнього класу. Нові університети були засновані, щоб забезпечити освіту в різних галузях, зокрема теології, праві, медицині та гуманітарних науках (Ehlers et al., 2019); 5) Винахід книгодрукування сприяв поширенню знань та розвитку освіти. Друковані книги стали більш доступними для широкого загалу, оскільки вони були дешевшими через масове виробництво. Це надало можливість більшій кількості людей здобувати освіту (de la Croix, Morault, 2022). У таблиці 2 представлено перелік європейських університетів, які були засновані під час Реформації.

Можемо стверджувати, що Реформація мала глибокий вплив на розвиток освітніх інституцій Європи. По-перше, позитивні зміни стосувалися використання національних мов у процесі навчання. До Реформації латинь була панівною мовою освіти та науки. Однак протестантські реформатори виступали за переклад релігійних текстів на національні мови, щоб звичайні люди могли їх розуміти (Грушева, Черкасов, 2021). Надалі це призвело до створення шкіл, де викладання здійснювалося рідною мовою. По-друге, Реформація наголошувала на важливості освіти для всіх віруючих, а не лише для духовенства. Результатом стало розширення освітніх можливостей, а в деяких регіонах було відкрито школи й для дівчат (Hudgins, 2023). По-третє, відбулися значні зміни в навчальних програмах і методах навчання, що використовуються в школах і університетах. Схоластика трансформувалася в більш гуманістичний підхід до освіти, що передбачало вивчення класичних текстів, формування критичного мис-

Таблиця 2

Європейські університети, які були засновані під час Реформації

Назва	Заснування	Внесок в європейську освіту
Марбурзький університет імені Філіпа	1527 рік Німеччина	Необхідність використання під час навчання першоджерел та творів класичних авторів; запровадження інноваційних методів навчання (діалог, дебати, дискусії); розширення академічної свободи.
Єнський університет	1558 рік Німеччина	Поширення академічної свободи та гуманістичних ідеалів; запровадження нових курсів з астрономії, фізики, ботаніки, а також сучасних мов.
Хельмштедтський університет (нім. <i>Universität Helmstedt</i> або лат. <i>Academia Julia</i>)	1576 рік Німеччина	Розробка більш сучасних освітніх програм (теологія, право, медицина й фармацевтика, математика й природничі науки, філософія, мови та література, історія, географія); підтримка наукових досліджень у галузях астрономії, математики та медицини.
Гіссенський університет	1607 рік Німеччина	Акцент на природничих науках, зокрема хімії; впровадження інноваційних методів навчання (напр., лабораторна робота з хімії); інтеграція практичних навичок у навчальну програму, зокрема в галузі медицини.
Університет Франекера (нідерл. <i>Universiteit van Franeker</i>)	1585 рік Нідерланди	Інновації в юридичній освіті, зокрема в галузі римського права; сприяння академічній свободі; внесок у розвиток астрономії та математики.
Единбурзький університет (англ. <i>University of Edinburgh</i>)	1583 рік Шотландія	Створення підґрунтя для поширення просвітницьких ідей Девіда Г'юма (англ. <i>David Hume</i>), Адама Сміта (англ. <i>Adam Smith</i>) та інших; розвиток медичних знань, що надалі сприяло модернізації охорони здоров'я в Європі; гендерна рівність в освіті; удосконалення навчальних програм та поширення міждисциплінарних зв'язків.
Уппсальський університет (швед. <i>Uppsala universitet</i>)	1477 рік Швеція	Включення клінічної підготовки до медичної програми; відкриття в анатомії, фізіології, фармакології й патології; інтеграція освіти та наукових досліджень.

Джерело: створено автором на основі (de la Croix, Morault, 2022; Matykiewicz-Włodarska, 2022; *The Rise of Medieval Universities*).

лення та популяризацію самостійного навчання (Carpentier, 2019). По-четверте, Реформація мала значний вплив на європейську вищу освіту. Так, багато університетів було засновано або реформовано в цей період. З одного боку, університети відіграли ключову роль у поширенні протестантських ідей та підготовці протестантського духовенства (de la Croix, Morault, 2022), а з іншого – вони стали осередками наукових досліджень і дебатів, що призвело до значного прогресу в різних галузях науки, зокрема астрономії, фізиці, хімії, біології та медицині (Ehlers et al., 2019).

Підсумовуючи, можемо зазначити, що освітні інституції були ключовими рушійними силами інтелектуального, культурного та соціального прогресу західноєвропейської цивілізації. Вони сприяли формуванню європейської ідентичності та позитивно вплинули на її розвиток протягом століть.

Висновки. Реформація супроводжувалася радикальними перетвореннями соціальних, економічних і політичних систем на теренах сучасної Європи, а утвердження протестантизму мало

глибокі культурні наслідки, вплинувши на розвиток освіти, мистецтва, літератури та музики. Реформація також пов'язана з науковою революцією. У цьому контексті можна стверджувати, що Реформація мала значний вплив на розвиток освітніх інституцій в Європі та зумовила значні зміни в їхній структурі й навчальних програмах. Найсуттєвішою зміною в шкільних програмах європейських шкіл став акцент на вивченні Святого Письма рідною мовою. Також розпочався відхід від традиційної навчальної програми, яка більше зосереджувалася на латині як мові навчання та науки. Протестантські реформатори наголошували на важливості практичної освіти, особливо це стосувалося математики, природничих наук та професійної підготовки. Крім того, Реформація внесла певні зміни й у методику навчання, акцентуючи на важливості індивідуального навчання та зміні ролі вчителя.

Також Реформація вплинула на європейську вищу освіту, що призвело до заснування нових університетів і реформування наявних протестантських принципів. У 1517 році в Європі

існувало від 50 до 100 закладів вищої освіти, де вивчали теологію, філософію, право, медицину та гуманітарні науки (філософію, граматику, риторику, логіку тощо). Під час Реформації з'являється багато нових освітніх інституцій. До основних причин їх заснування належать: необхідність здійснення релігійної реформи, інтелектуальне оновлення та підготовка вчених, сприяння національній або регіональній іден-

тичності, збільшення попиту на освіту, винахід книгодрукування.

Надалі планується дослідити культурний вплив Реформації на українське суспільство, розкрити нові ідеї й цінності, які принесла Реформація, та їх значення для формування української культури. Також доречно здійснити порівняльний аналіз України та інших країн, щоб з'ясувати специфіку реформаційних процесів в українському суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грушева Т. В., Черкасов С. С. Ідеї протестантизму та мораль західного світу: взаємовплив від часів Реформації до сучасності. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2021. Вип. 5(57). С. 184–192. DOI: <https://doi.org/10.26661/zhv-2021-5-57-21>.
2. Котляров П. М. Між гуманізмом, Реформацією, лютеранством: Філіп Меланхтон у німецькій історіографії XVI – першої половини XIX ст. *Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки»*. 2019. № 1. С. 7–13. DOI: [10.31651/2076-5908-2019-1-7-13](https://doi.org/10.31651/2076-5908-2019-1-7-13).
3. Ларенюк В. Сотеріологічні ідеї кальвіністського вчення. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2023. Вип. 49. С. 77–84. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.49.9>.
4. Atwood C. The Bohemian Brethren and the Protestant Reformation. *Religions*. 2021. № 12(5). Article 360. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel12050360>.
5. Becker S. O., Pino F., Vidal-Robert J. Freedom of the Press? Catholic Censorship during the Counter-Reformation. SoDa Laboratories Working Paper Series. Monash University, 2021. URL: <https://ideas.repec.org/p/ajr/sodwps/2021-04.html> (дата звернення: 10.05.2024).
6. Carpentier V. The History of Higher Education in Modern Europe. The Oxford Handbook of The History of Education / ed. by J. L. Rury, E. H. Tamura. Oxford University Press, 2019. URL: <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1532796/1/Carpentier%20The%20History%20of%20Higher%20Education%20in%20Modern%20Europe%202019.pdf> (дата звернення: 10.05.2024).
7. De la Croix D., Morault P. Winners and Losers from the Protestant Reformation: An Analysis of the Network of European Universities. THEMA Working Paper No 2022-11. CY Cergy Paris Université, 2022. URL: <https://thema.u-cergy.fr/IMG/pdf/2022-11.pdf> (дата звернення: 10.05.2024).
8. Ehlers C., Wiesener N., Teichgräber U., Guntinas-Lichius O. Reformed conventional curriculum promoting the professional interest orientation of students of medicine: JENOS. *GMS journal for medical education*. 2019. № 36(5). Doc 50. DOI: <https://doi.org/10.3205/zma001258>.
9. Elliott J. K. The Textual Basis of English Translations of the Hebrew Bible. *The Journal of Theological Studies*. 2021. Вип. 72. № 2. P. 880–882. DOI: <https://doi.org/10.1093/jts/flab156>.
10. Hudgins A. Women and Authority during the Protestant Reformation. *Student Research Submissions*. 2023. Article 522. URL: https://scholar.umw.edu/student_research/522 (дата звернення: 10.05.2024).
11. Matykiewicz-Włodarska A. The Luther effect. The consequences of the Reformation in the area of printed media and communication. *Napis. Special issue in English*. 2022. P. 255–270. DOI: [10.18318/napis.2022.en.1.14](https://doi.org/10.18318/napis.2022.en.1.14).
12. O'Brien E., Culum I., Veidemane A., Dusi D., Farnell T., Šćukanec Schmidt N. Towards a European framework for community engagement in higher education – a case study analysis of European universities. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. 2022. № 23(4). P. 815–830. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJSHE-03-2021-012.0>.
13. O'Malley J. W. Theology before the Reformation: Renaissance Humanism and Vatican II. *Theological Studies*. 2019. № 80(2). P. 256–270. DOI: <https://doi.org/10.1177/0040563919836245>.
14. Purvis Z. Philip Melancthon and the Age of Enlightenment: Notes on his Commemoration in 1760. *The Journal of Ecclesiastical History*. 2021. № 72(3). P. 552–572. DOI: [10.1017/S002204692000069X](https://doi.org/10.1017/S002204692000069X).
15. Schipper A. Religious Motivations Can Only Get You So Far: The Impacts and Limitations of Lutheran Educational Reforms. *Young Historians Conference*. 2020. № 2. URL: <https://pdxscholar.library.pdx.edu/younghistorians/2020/papers/2> (дата звернення: 10.05.2024).
16. Stern R. Luther's Influence on Philosophy. The Stanford Encyclopedia of Philosophy / ed. by E. N. Zalta. Stanford, 2020. URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/luther-influence> (дата звернення: 10.05.2024).
17. Surya R. A., Fikriya R. The Contribution of Western Humanism Ideas Towards Education Policy in The Dutch East Indies (1817–1942). *Paramita: Historical Studies Journal*. 2022. № 32(1). P. 107–116. DOI: <https://doi.org/10.15294/paramita.v32i1.30787>.
18. Sutri Y. V., Putrawan B. K. The History of the Reformation of the Church in the 16th Century and Its Influence on the Church Today. *Journal of Religious and Socio-Cultural*. 2021. № 2(2). P. 109–122. DOI: <https://doi.org/10.46362/jrsc.v2i2.84>.
19. The Rise of Medieval Universities. URL: <https://www.encyclopedia.com/science/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/rise-medieval-universities> (дата звернення: 10.05.2024).

20. Tröhler D. The lasting legacy of the European Reformation of the 16th century: Protestant foundations of modern educational reasoning. *Journal of Beliefs & Values*. 2021. № 42(2). P. 258–276. DOI: <https://doi.org/10.1080/13617672.2020.1818934>.

21. Tröhler D., Horlacher R. Histories of Ideas and Ideas in Context. Handbook of Historical Studies in Education. Debates, Tensions, and Directions / ed. T. Fitzgerald. Singapore: Springer Nature, 2019. P. 29–45. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-10-0942-6_2-1.

22. Van Niekerk F. Reformation and scientific revolution: Historical coincidence or continual renewal? *In die Skriflig*. 2020. № 54(2). P. 1–12. DOI: <https://dx.doi.org/10.4102/ids.v54i2.2538>.

REFERENCES

1. Hrusheva T. B., Cherkasov S. S. (2021) Idei protestantyzmu ta moral zakhidnoho svitu: vzaiemovplyv vid chasiv Reformatsii do suchasnosti. [Ideas of Protestantism and morality of the western world: interrelation from the Reformation to modern times] *Zaporizhzhia Historical Review*, 5 (57). 184–192. DOI: <https://doi.org/10.26661/zhv-2021-5-57-21> [in Ukrainian]

2. Kotliarov P. M. (2019) Mizh humanizmom, Reformatsieiu, liuteranstvov: Filip Melankhton v nimetskii istoriohrafii XVI – pershii polovyni XIX stolitta. [Between humanism, the Reformation, Lutheranism: Philip Melanchthon in German historiography of the XVI – the first beginning of XIX century]. *Bulletin of Cherkasy University. History Series*, 1. 7–13. DOI: [10.31651/2076-5908-2019-1-7-13](https://doi.org/10.31651/2076-5908-2019-1-7-13). [in Ukrainian]

3. Lavreniuk V. (2023) Soteriologichni idei kalvinistskoho vchennia. [Soteriological ideas of Calvinistic doctrine]. *Visnyk of the Lviv University Philosophical Political studies*, 49. 77–84. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.49.9>. [in Ukrainian]

4. Atwood C. (2021) The Bohemian Brethren and the Protestant Reformation. *Religions*, 12(5). Article 360. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel12050360>.

5. Becker S. O., Pino F., Vidal-Robert J. (2021) Freedom of the Press? Catholic Censorship during the Counter-Reformation. SoDa Laboratories Working Paper Series. Monash University. Retrieved from: <https://ideas.repec.org/p/ajr/sod-wps/2021-04.html>.

6. Carpentier V. (2019) The History of Higher Education in Modern Europe. In J. L. Rury, E. H. Tamura (eds.) *The Oxford Handbook of The History of Education*. Oxford University Press. Retrieved from: <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1532796/1/Carpentier%20The%20History%20of%20Higher%20Education%20in%20Modern%20Europe%202019.pdf>.

7. De la Croix D., Morault P. (2022) Winners and Losers from the Protestant Reformation: An Analysis of the Network of European Universities. *THEMA Working Paper No 2022-11*. CY Cergy Paris Université. Retrieved from: <https://thema.u-cergy.fr/IMG/pdf/2022-11.pdf>.

8. Ehlers C., Wiesener N., Teichgräber U., Guntinas-Lichius O. (2019) Reformed conventional curriculum promoting the professional interest orientation of students of medicine: JENOS. *GMS journal for medical education*, 36(5). Doc 50. DOI: <https://doi.org/10.3205/zma001258>.

9. Elliott J. K. (2021) The Textual Basis of English Translations of the Hebrew Bible. *The Journal of Theological Studies*, 72(2). 880–882. DOI: <https://doi.org/10.1093/jts/flab156>.

10. Hudgins A. (2023) Women and Authority during the Protestant Reformation. *Student Research Submissions*. Article 522. Retrieved from: https://scholar.umw.edu/student_research/522.

11. Matykiewicz-Włodarska A. (2022) The Luther effect. The consequences of the Reformation in the area of printed media and communication. *Napis. Special issue in English*, 255–270. DOI: [10.18318/napis.2022.en.1.14](https://doi.org/10.18318/napis.2022.en.1.14).

12. O'Brien E., Culum I., Veideman A., Dusi D., Farnell T., Šćukanec Schmidt N. (2022) Towards a European framework for community engagement in higher education – a case study analysis of European universities. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 23 (4). 815–830. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJSHE-03-2021-0120>.

13. O'Malley J. W. (2019) Theology before the Reformation: Renaissance Humanism and Vatican II. *Theological Studies*, 80 (2). 256–270. DOI: <https://doi.org/10.1177/0040563919836245>.

14. Purvis Z. (2021) Philip Melanchthon and the Age of Enlightenment: Notes on his Commemoration in 1760. *The Journal of Ecclesiastical History*, 72(3). 552–572. DOI: [10.1017/S002204692000069X](https://doi.org/10.1017/S002204692000069X).

15. Schipper A. (2020) Religious Motivations Can Only Get You So Far: The Impacts and Limitations of Lutheran Educational Reforms. *Young Historians Conference*, 2. Retrieved from: <https://pdxscholar.library.pdx.edu/younghistorians/2020/papers/2>.

16. Stern R. (2020) Luther's Influence on Philosophy. In E. N. Zalta (ed.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/luther-influence>.

17. Surya R. A., Fikriya R. (2022) The Contribution of Western Humanism Ideas Towards Education Policy in The Dutch East Indies (1817–1942). *Paramita: Historical Studies Journal*, 32 (1). 107–116. DOI: [http://dx.doi.org/10.15294/paramita.v32i1.30787](https://doi.org/10.15294/paramita.v32i1.30787).

18. Sutri Y. V., Putrawan B. K. (2021) The History of the Reformation of the Church in the 16th Century and Its Influence on the Church Today. *Journal of Religious and Socio-Cultural*, 2(2). 109–122. DOI: <https://doi.org/10.46362/jrsc.v2i2.84>.

19. The Rise of Medieval Universities. Retrieved from: <https://www.encyclopedia.com/science/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/rise-medieval-universities>.

20. Tröhler D. (2021) The lasting legacy of the European Reformation of the 16th century: Protestant foundations of modern educational reasoning. *Journal of Beliefs & Values*, 42 (2). 258–276. DOI: <https://doi.org/10.1080/13617672.2020.1818934>

21. Tröhler D., Horlacher R. (2019) Histories of Ideas and Ideas in Context. In T. Fitzgerald (ed.) *Handbook of Historical Studies in Education. Debates, Tensions, and Directions* (pp. 29–45). Singapore: Springer Nature. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-10-0942-6_2-1.

22. Van Niekerk F. (2020) Reformation and scientific revolution: Historical coincidence or continual renewal? In *die Skriflig*, 54(2). 1–12. DOI: <https://dx.doi.org/10.4102/ids.v54i2.2538>.